

за човѣка обязанность по отношение на обществото, която обязанность е прѣдвидена отъ законътъ; а когато е въпросъ за правото, пита се, съществува ли законъ, който да счита извѣстенъ фактъ за прѣстѣпленъ. Когато пъкъ мислимъ, че съществува такъвъ законъ, тогава обръщаме вниманието си на санкцията на тоя законъ. Признаемъ ли извѣстенъ фактъ за прѣстѣпление, нашата обязанность е вече да примѣнимъ закона въ неговата санкция.

Въпроса за факта се подраздѣля на извѣстни групи. Така напримѣръ, не стига да признаемъ, че извѣстенъ фактъ сж е свършилъ или не. Изисква се отъ сждията разрѣшение на още други въпроси. Така, той трѣбва да знае, въ какво врѣме, въ каква епоха сж е случило извѣстно прѣстѣпление, бтъ кое лице е извършено, подробни свѣдения за това лице, за да може да направи до извѣстна стѣпенъ, психологически анализъ на това лице. Ето защо въпроса за фактитъ се раздѣля на въпросъ субективенъ и въпросъ обективенъ. У насъ твърдѣ малко се тълкува за субективната частъ на факта. Въ насъ нееднократно сж правени заявления въ тази смисълъ: «Ако вий считате, че има прѣстѣпление, дайте си и доказателствата, иначе, ако това не стане, ний не считаме прѣстѣплението за доказано». Тази мѣрка за оцѣнка на извършено прѣстѣпление се нарича мѣрка на обективността. Не ще съмнѣние, че за да може да се произнесемъ, че извѣстно прѣстѣпление сж е извършило, ний трѣбва до извѣстна стѣпенъ да бждемъ, — не само до извѣстна стѣпенъ, — но по-вечето обективни. Но ако се поставимъ само на тази точка зрѣние, ний нѣма да разрѣшимъ тѣй както трѣбва въпроса за фактътъ. Трѣбва да си прѣдставимъ и много други данни, които изобличаватъ прѣстѣплението. Иначе ний ще испустнемъ половината му частъ. Ний ще забравимъ, че единъ фактъ може да се счита извършенъ или неизвършенъ много пжти въ зависимостъ отъ лицето, което го е извършило. Защото, има лица, които не можемъ да укажемъ, че сж извършили прѣстѣплението, има лица, които сж неспособни да извършатъ извѣстно прѣстѣпление и не могатъ да се считатъ за виновни при каквито ще да сж доказателства. Азъ ще наведж единъ примѣръ. Нѣка си прѣдставимъ, че се обвинява въ кражба, въ базбойничество чловѣкъ, по отношение на когото ний до сега сме имали прѣвъсходно мнѣние за неговитѣ морални качества.